

Last van dyslexie

Peter F. de Jong

Universiteit van Amsterdam

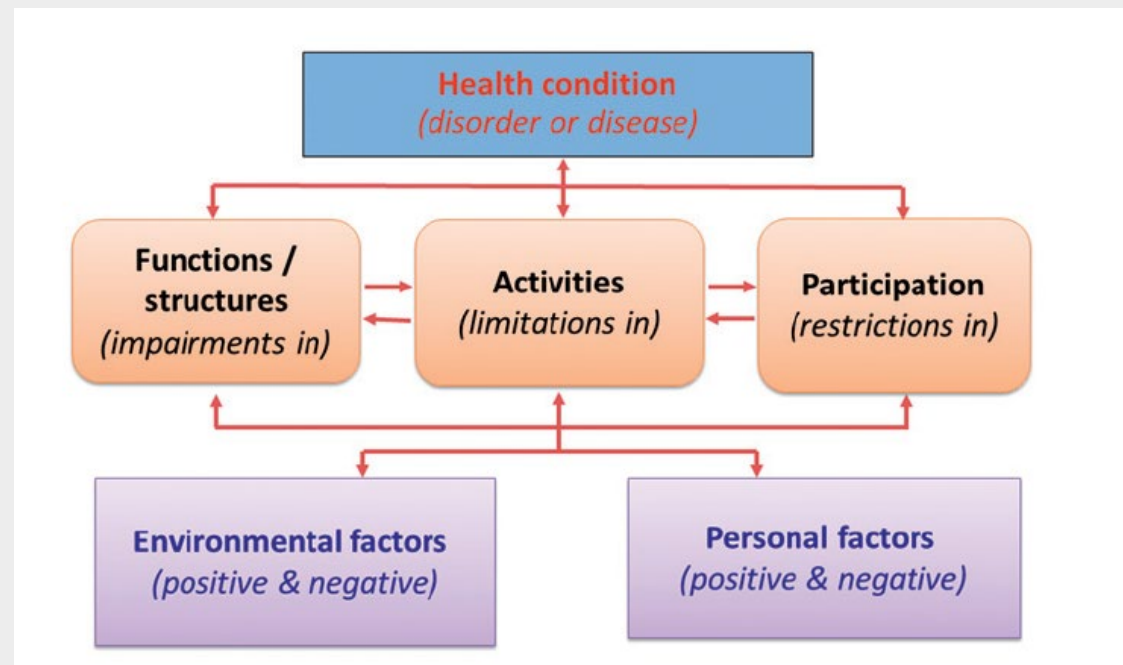
Waar we al veel over weten

- De belangrijkste onderliggende cognitieve factoren van dyslexie
- Voorspellen van dyslexie
- Preventie en behandeling van dyslexie

Stoornis en last

Een handicap is de negatieve consequentie van een stoornis (Elbro (2010))

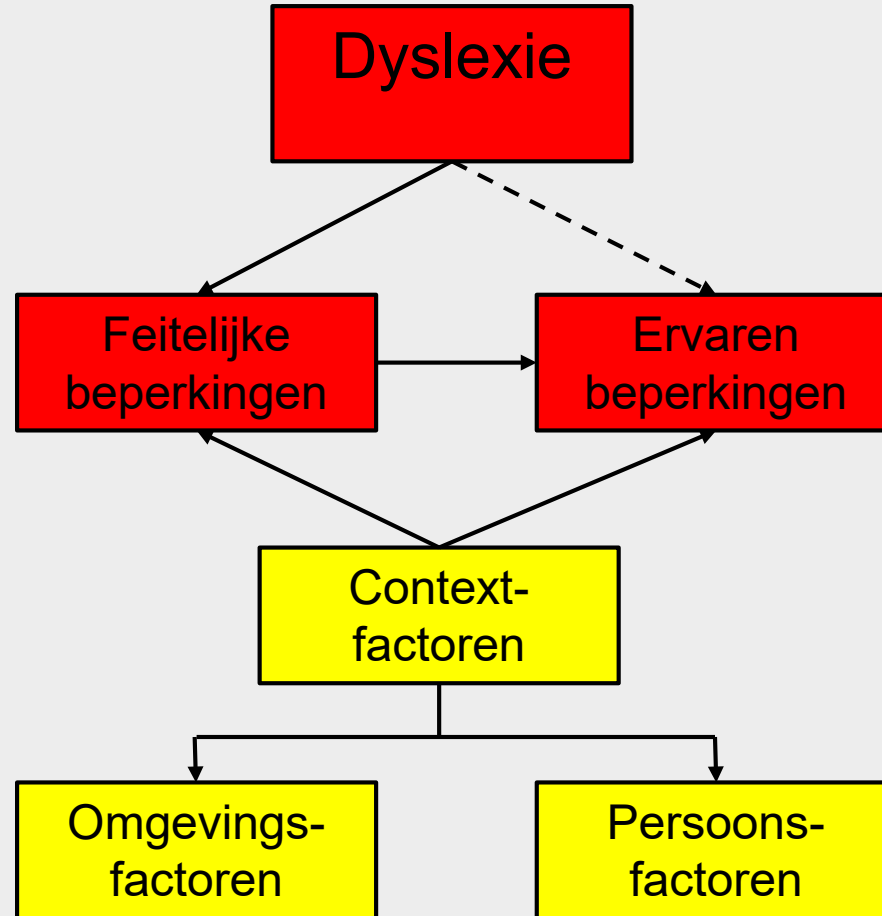
ICF schema (International Classification of Functioning, Disability and Health)

Last

- Feitelijke beperkingen door de stoornis
  - Direct: begrijpend lezen, tweede taal leren
  - Indirect: academische loopbaan; psycho-sociale consequenties
- Ervaren beperkingen door de stoornis
  - oordeel over de mate waarin de stoornis feitelijke invloed heeft (gehad)

Zie ook Ruijsenaars et al. (2008)

Oorzaken van last

Feitelijke last: relatie technisch en begrijpend lezen

Engelse lezers:

Meta-analyse Ricardo Garcia en Cain (2014)

- Daling met de leeftijd
- Afhankelijk van maat voor technisch lezen

Language and Reading Research Consortium (2017)

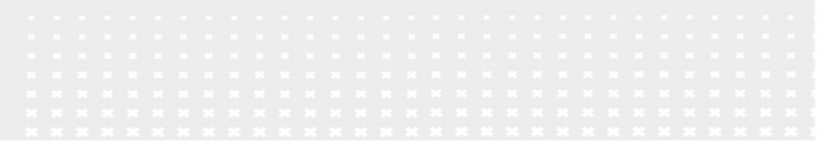
- Relatie sterker bij lager niveau van technisch lezen

Technisch en begrijpend lezen in Nederland

Correlaties tussen technisch en begrijpend lezen

Data	Groep			
	5	6	7	8
Verhoeven e.a. (2011)	.55	.50	.45	.43
De Jong & Van der Leij (2002)	.46			
De Jong				.39
COOL 2014	.40			.31
Muijselaar e.a.		.41		

Wat betekent een lage technische leesvaardigheid?

- Wat is de kans op zwak in begrijpend lezen
  - Zwak is laagste 20%
- voor kinderen met een percentiekscore van 1, 6.7 en 10 bij technische lezen?

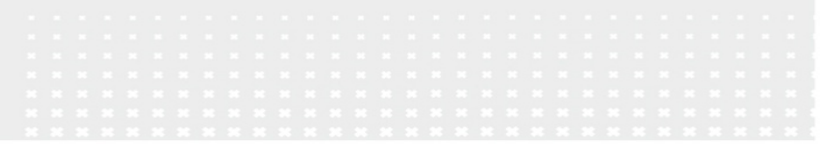

Technisch en begrijpend lezen

Data	Groep	R	Base rate	Kans zwak BL in %		
				10	6.7	1
COOL 2014 (N > 7000)	5	.40	20	41	44	64
Muijselaar (N = 1000)	6	.41	20	37	41	60
COOL 2014 (N > 7000)	8	.31	20	33	37	45

R = correlatie tussen technische en begrijpend lezen

Feitelijke last: begrijpend lezen

Een zwakke technische lezer heeft afhankelijk van de gekozen grens en leeftijd tussen 1.5 tot 3.2 keer meer kans om tot de zwakste 20% begrijpend lezers te behoren dan een lezer met gemiddelde vaardigheid in technisch lezen

Maar, dit is waarschijnlijk een **onderschatting** want:

- Bij technisch lezen is niet gekeken naar accuratesse
- Tekstleessnelheid is wat anders dan woordleessnelheid
- Deels afhankelijk van de toets voor begrijpend lezen
- De toets voor begrijpend lezen had geen tijdslimiet

Feitelijke last: psycho-sociale factoren

Meta-analyse Francis et al. (2019)

34 studies

- Internalizerende problemen $d = 0.41$
  - Angst $d = 0.41$
  - Depressie $d = 0.23$ (minder stabiel)

Interpretatie?

Feitelijke last: zelfvertrouwen

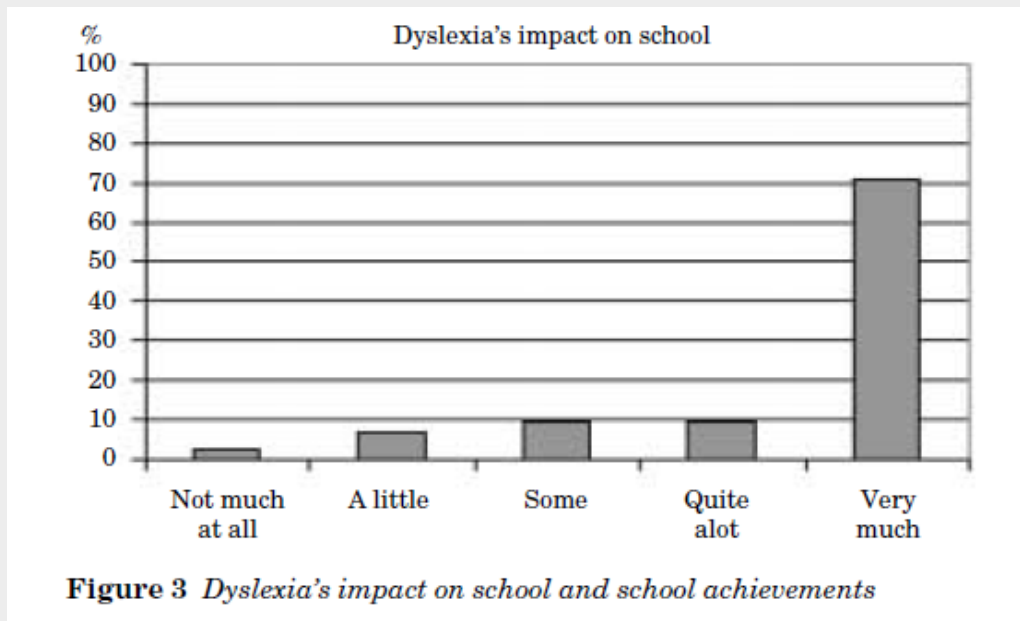
Reviewstudie Gibby-Leversuch et al. (2019)

- Negatievere zelfwaardering rondom geletterdheid en academische competentie
- Geen negatievere globale zelfwaardering
- Meer externe attributie van prestaties

Ervaren last: academische loopbaan

Gunnel Ingesson (2007)

interviews met 75 Zweedse
 tieners/jong volwassenen met dyslexie

Ruijsenaars et al (2008)

Sociale gevolgen

Problemen op het werk,
 moeilijk carrière maken.
 Moeilijkheden met opleiding,
 studievertraging.
 Beperkte beroepskeuze-
 mogelijkheden.
 Problemen in relaties
 (partner, gezin, vrienden).
 Sociaal isolement, fixatie
 op de stoornis.

22 interviews met volwassenen met
 dyslexie van 25-55 jaar

Ervaren last: zelfvertrouwen

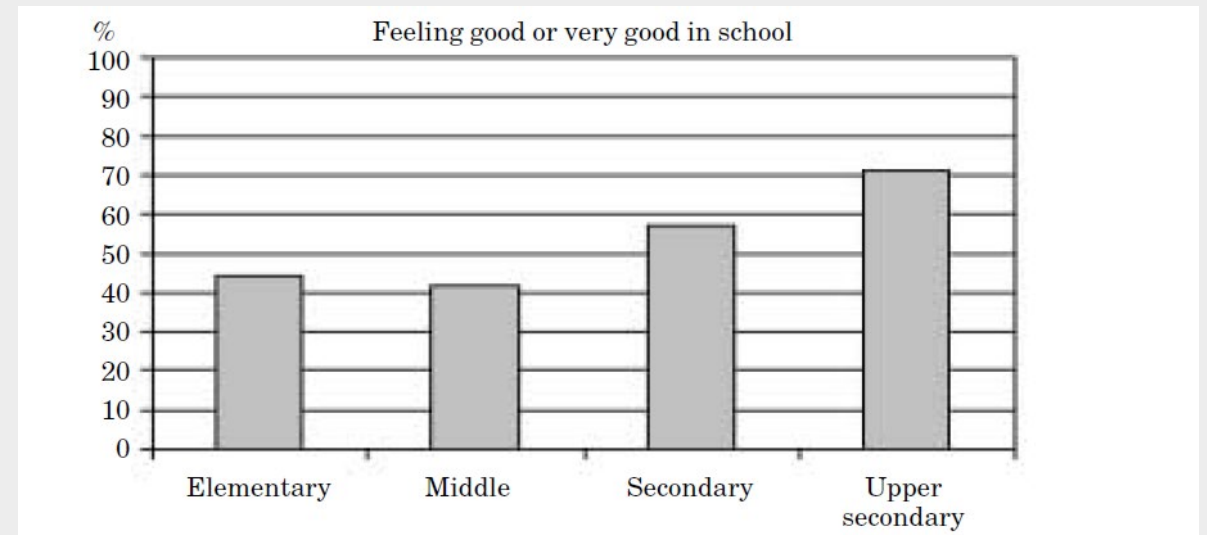
Gunnel Ingesson (2007)

- door dyslexie minder zelfvertrouwen: 40%
- beter toen ze wat ouder werden; toen ze niet meer naar school gingen, maar een baan hadden

Welbevinden

- De meerderheid gaf aan dat dyslexie geen effect had op vriendschappen
- Eén derde gaf aan gepest te zijn (gemiddelde is 10%)
- Moeizame vriendschappen door lager zelfvertrouwen

Invloed op last

Ruijsenaars et al.
(2008)

Persoonsfactoren

Doorzettingsvermogen,
prestatiemotivatie.
Toeschrijven van succes/falen,
zelfvertrouwen.
Frustratietolerantie, persoonlijk-
heid (intro-/extravert).
Acceptatie van de stoornis,
emotionele stabiliteit.
Leerstijl, compensatiestrategieën bij leren van feiten.
Intelligentie.
Aanwezigheid van comorbide
stoornissen.

Omgevingsfactoren

Steun van de omgeving,
erkenning.
Tijdstip van onderkenning.
Te hoge/lage verwachtingen
van anderen.
Contact met lotgenoten.
Hebben van gezinsleden
(kinderen) met dyslexie.
Tijdsdruk bij taken,
aard van het beroep.
Houding en voorlichting
vanuit beleid.

Contextfactoren en ervaren last in hoger onderwijs

Lopend onderzoek Loes Bazen onder studenten met dyslexie

- N = 130; 72% vrouw
- Gemiddelde leeftijd 23 jaar (18-28)

Ervaren last

■ Academisch

- Studie-gerelateerde hinder (betere cijfers, sneller studeren, minder tijd nodig voor examens)

■ Psycho-sociaal

- Depressieve gevoelens (moe, verdrietig, neerslachtig)
- Gevoelens van angst en frustratie (bang om email te sturen, gespannen voor tentamens)

Contextfactoren

- Persoonsfactoren
  - Zelfbeoordeling leesproblemen (moeite met lezen)
  - Coping (omgaan met dyslexie; strategieën)
- Omgevingsfactoren
  - Eisen in de studie (leeswerk, papers schrijven)
  - Voorzieningen (extra tijd, ondersteuning)
  - Reacties docenten en medestudenten (begrip, hulp)

Ervaren last: resultaten

■ Academisch: hinder tijdens de studie

<i>niet</i>	<i>beetje</i>	<i>hinder</i>
36%	42.5%	21.5%

■ Psycho-sociaal

	<i>nooit/zelden</i>	<i>soms</i>	<i>vaak/(bijna) altijd</i>
Depressie	88.4%	11.6%	0
Angst	55%	45%	3.8%

Effecten van contextuele factoren

	Academisch	Depressie	Angst
Sekse	-.02	.24**	.08
Leesvaardigheid			
Woordenschat			
Zelfbeoordeling LV	.25**	.21**	.34**
Coping	-.19*	-.26**	-.01
Studie-eisen	.16+	.15+	.12
Ondersteuning	-.20*	-.10	-.05
Reacties	-.09	-.23**	-.30**

Samenvatting lastonderzoek

- Geen relatie tussen lees- en spellingmaten en last
- Meer ervaren lees- en spelling problemen gaan samen met meer last op alle gebieden

Specifieke invloeden op gerapporteerde last:

- Studie-gerelateerde last: coping en ondersteuning door instelling
- Depressieve gevoelens: coping en reacties van anderen
- Gevoelens van angst: reacties van anderen

Conclusies (1)

- Veel klinische en clientervaring maar weinig kwantitatieve gegevens over de feitelijke beperkingen van dyslexie
- Voor zover bekend heeft dyslexie invloed op zowel academische loopbanen als psycho-sociale factoren

Specifiek voor de relatie met begrijpend lezen:

- Een zwakke technische lezer heeft 1.5 tot 3.2 keer meer kans om tot de zwakste 20% begrijpend lezers te behoren maar dat is waarschijnlijk een onderschatting

Conclusies (2)

- Veel klinische en clientervaring maar weinig kwantitatieve gegevens over de factoren die van invloed zijn op de ervaren beperkingen van dyslexie

Voorlopige resultaten in de context van hoger onderwijs suggereren:

- Geen invloed van de ernst van lees- en spellingproblemen
- Ervaren last hoger bij negatievere zelfperceptie van lezen en spellen
- Last lager bij betere coping
- Last lager bij betere ondersteuning instelling en steun van anderen

Dank voor uw aandacht

Universiteit van Amsterdam

P.F.deJong@uva.nl

Met dank aan Loes Bazen en Madelon van den Boer

